

Nadija Hašimi

**ISKRE
NALIK
ZVEZDAMA**

Prevela
Dubravka Srećković Divković

Laguna

Naslov originala

Nadia Hashimi

SPARKS LIKE STARS

Copyright © 2021 by Nadia Hashimi

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

Aminu, mom večnom plamenu

PROLOG

DOSAD JE MOJA ISTORIJA POČIVALA POKOPANA U MENI ONAKO kako drevne civilizacije leže skrivene pod slojevima zemlje i novog života. Ali ljudi uporno hoće da kopaju po prošlosti, da čeprkaju po ostacima jučerašnjice kako bi se iščuđavali prostoti istrebljenih bića. Dokaze svoje superiornosti izlažemo u muzejskim vitrinama, smeštene u velelepna zdanja, ponekad na drugom kraju sveta u odnosu na mesta gde su pronađeni.

U Londonu sam videla Eldžinov mermer, ukraden sa Partenona, Gveagalov štit, otet od australijskih starosedelaca, i blistavi Kohinur. Na jeziku mog detinjstva Kohinur znači Planina svetlosti, ime koje baca u zasenak mračni istorijat tog dijamanta.

Ali ne smem da budem previše kritički nastrojena. Ne smem dok čuvam u kutiji sopstveno ukradeno blago, daleko od mesta gde je iskopano. Kako se dogodilo da bude kod mene, to je priča koju nikad nisam u celini ispričevala, ni onoj ženi koja mi je pomogla da pobeegnem iz zemlje u požaru, ni ženi koja me je odgajila kao Amerikanku, ni muškarcu kog sam bezmalo volela.

Da nije bilo tog dana kad se preda mnom nenajavljen pojavio moj pokopani život, možda bih ga zauvek čuvala skriveno

od svih očiju. I možda ne bih postavila sva ona pitanja koja sam obuzdavala da bih očuvala ovaj preispitivanju nepodložni život.

Šta ste vi?, pitaju me dok plaćam sebi kafu, dok uzimam knjigu u biblioteci, dok objašnjavam svom poslednjem pacijentu datog dana kako ću ukloniti tumor koji raste u njemu. Kao da sam vrsta, a ne osoba. Ljudi me zasipaju identitetima i gledaju da li će se neki zalepiti za mene: Grkinja, Libanka, Argentinka, Istočnoevropljanka. Tu povučem polugu skretnice i preusmerim njihova pitanja dalje od sandukâ s municijom i reka sažaljenja, te prvu i jedinu mirnu deceniju svog života sačuvam za sebe.

Ali neispričane istorije žive u plitkim grobovima. U poneke noći probudi me hladnoća i shvatim da sam prokopala sebi put napolje ispod pokrivača. Brojim zvezde da bih prodisala.

Jednom davno, jedna devojčica s plišanim mašnjama u kosi čučala je duboko u trbuhu jedne palate, ščućurena iza bakarnih čupova, vaza i kartonskih kutija teških od blaga izvesnog nestalog sveta. Svaki put kad ju je zatresao poriv da završi, ona je zarivala zube u meko meso podlaktice. Znala je samo da mora ostati savršeno tiha i molila se da niko ne čuje tanki odjek pesme koju joj je pevao otac kad je zatekne budnu podugo nakon vremena za leganje.

*Ja duboko spavam, a ti budna,
ja naivan, a ti večno mudra.*

Zahvaljujući njemu – uprkos njemu – nije zakukala u tami.

Na nekoliko metara iznad nje, u lavirintu hodnikâ, turalali su vojnici, neki dostojanstveno, neki manje dostojanstveno. Zidovi su bili isprskani grimiznim mrljama – otiscima prstiju revolucije. Jedan general, osećajući se predsednički, izvalio se na meko viktorijansko kanabe i prelazio je prstima po zavijucima njegovih lakiranih ručki. Rastao je kao kvasac pri pomisli da će ljudi uskoro znati da cene žrtve koje je te večeri on prineo

zarad opštijeg dobra. Ustao je i prošetao po ručno čvorovanom tepihu boje vina, po tananom belom cveću propletenom kroz motiv ruže*. Proverio je đon leve, potom desne čizme. Mada nije morao da brine. Avganistanski tepisi, možda i sa name-rom tako osmišljeni, skrivaju krv podjednako dobro kao što skrivaju i prosut čaj.

Taj grad, oreol oko palate, čekao je predsednikovu objavu koja će objasniti prizor mlaznih suhoja i zvuk puščane paljbe. Američki diplomati stacionirani u Kabulu, neki još omamljeni od koktelâ, pitali su se kakav je to nastrani sukob zadesio njihove spokojne i egzotične ispostave. Jedna Amerikanka srebrne kose, povodeći se usled dejstva debele cigarete koju je kupila od dvoje hipika, pokušavala je da dodirne papirne avione što su jedrili iznad njene glave. Tapšala je blesku vatrometa, onako kako to rade Amerikanci.

Nikada, znala je sa surovom sigurnošću ta devojkica u palati, nijedno dete u istoriji nije bilo tako samo.

Te noći su rušeni divovi. Jedan ošamućujući ambis gutao je sve što je nekada bilo. Ali uzdrhtala devojkica nije smela da klonе. Ona će biti hrabra zato što joj je otac jednom rekao da svet živi u njoj. Da su njene kosti načinjene od planina. Da joj žilama kolaju reke. Da joj oči trepere od svetlosti ozvezdanog neba.

Ta devojkica sam ja, a ovo je moja priča.

* Na zapadu poznat kao slonovo stopalo, motiv koji se sastoji od najčešće osmougaonih polja (medaljona). (Prim. prev.)

PRVI DEO

April 1978.

PRVO POGLAVLJE

NISKA MOTORNIH VOZILA PRISTIZALA JE NA KRUŽNI TOK PRED palatom i jedno po jedno su iščezavala, onako kako su im se motori i farovi gasili. Posmatrala sam siluete kako izranjaju i bliže se glavnom ulazu palate.

„Nilab, došli su“, šapnula sam.

„Koliko automobila?“

„Možda petnaest. Suviše je mračno napolju. Teško je proceniti.“

„Moraćemo ubrzo odavde“, opomenula me je Nilab.

Po svoj prilici je i majka videla da kola nailaze. Glas joj je odjeknuo sa drugog kraja hodnika. Palata je brujala, kao i uvek u tim naročitim prilikama kad njene najvelelepnije odaje napune najvažniji gosti.

„Sitara! Gde si?“

Nisam mogla da sakrijem razočaranje. Pogledala sam u Nilab, koja je sedela na podu s nogama privučenim uz grudi. Svetlost lampe joj je bojila obraze žutim sjajem.

„Vikend je“, prostenjala sam.

„Hoće da sva mala deca budu u krevetima kad budu dole otvarali taj sanduk“, kazala je Nilab, ponavljajući ono što je

njoj rekla njena majka. „Bolje idi i javi joj se pre nego što ona tebe nađe.“

Ali nikada nije bilo u mom stilu da se predam.

„A ti? Kladim se da i tebe tvoja majka traži.“

Nilab je odmahнула glavom.

„Ni slučajno. Sad sam mlada žena. Propisi su se promenili.“

To me je zagicalo. „Nisi ni punih godinu dana starija od mene. I moraš da obuješ cipele na štiklu da bismo se gledale oči u oči.“

„Samo ti peckaj, ali kad bih htela, mogla bih začas da obučem neku svoju haljinu i da im se pridružim dole, i niko ne bi reč rekao“, izjavila je Nilab, ruku prekrštenih na grudima. Previše sam je volela da bih joj nabila na nos da je još ravna kao daska.

„Je li Nilab s tobom?“, doviknula je majka kao da je zaboravila da smo Nilab i ja nerazdvojne još otkako sam prohodala. „I njoj je krajnje vreme da se pojavi.“

Nilab je na to izbegla moj pogled. Mrzela je kad nije u pravu gotovo isto koliko sam se ja naslađivala kad jesam u pravu.

Moja najbolja drugarica i ja bile smo klisnule u predsedničku biblioteku da bih prelistala jedan tekst koji sam otkrila prethodne nedelje. *Knjigu zvezda stajačica* napisao je pre hiljadu godina astronom po imenu El Sufi. Njega su kao i mene opčinjavala sazvežđa, priče ispisane perom svetlosti. Razmicala sam plišane zavese kako bih mogla da uporedim sazvežđa na stranici knjige sa zvezdama na noćnom nebu. Pronalazila sam ih jednu po jednu i divila se kako vreme nije ukralo nijedan taj treperavi dragulj.

„Ovde sam, madar*“, odgovorila sam okrznuvši pogledom raširene stranice pred sobom. El Sufi je skicirao zmijski rep Zmaja, aždaje račvastog jezika koja opkoljava Mala kola. Bila sam pročitala da je sa geografske širine Kabula vidljiv čitave godine, ali tek je trebalo to da potvrdim posmatranjem.

* Na dariju: majka. (Prim. prev.)

Naši meseci su se zvali po sazveždima i uskoro je trebalo da počne saur, mesec Bika. Povukla sam linije između zvezda i ugledala bikove rogove kako nalik mačevima probadaju nebo. Sva sam se naježila kad sam zamislila tu džinovsku životinju kako skače sa nebesa i galopira ovom zemljom.

Majka je pomolila glavu između krila zastakljenih vrata biblioteke.

„Tu ste. Već je dosta kasno, devojke“, blago nas je izgrdila. „Sitara, potrebno mi je da budeš uz svog brata kako bih mogla dole. Uskoro će biti poslužena večera, pa nećemo ostaviti lep utisak ako ne budem kraj tvog oca.“

„Ali kaka* Daud nam je rekao da smemo...“

Čovek kog sam zvala „kaka Daud“ bio je Nilabin deda. Poslednjih pet godina igrom slučaja je bio i predsednik Avganistana, te nam je darovao gotovo neograničen pristup predsedničkoj biblioteci i njenim neodoljivim policama od poda do plafona.

Ako ćemo pravo, nije bilo nikakvog krvnog srodstva između mog oca i predsednika Dauda, ali su naše porodice bile tako prisne da smo Nilab i ja rasle kao bliske rođake. Moj otac je bio savetnik u kog je predsednik imao najviše poverenja. Često smo ostajale da prenoćimo u palati, naročito kad je predsednik domaćin večernjih zvaničnih prigoda. U takve večeri Nilab i ja bismo našle neki zakutak palate da se sakrijemo, pa bismo pričale dok ne zaspimo uz zvuke muzike koji plove ka nama iz bašte. Razmenjivale smo tajne koje su nas vezivale snažnije nego što bi nas vezivala krv. Nilab je znala kad sam uzela jedan majčin prsten s biserom i trampila se sa školskom drugaricom za lutku koja otvara i zatvara oči. I samo ja sam znala da je bubuljičavi sin generala Džemšida napisao Nilab ljubavnu poruku sa stihovima pesme na listu iz sveske na linije.

S godinama smo Nilab, njen brat Rustam i ja istražili svaki pedalj Arga, kako se zvala predsednička palata. Hodali smo

* Na dariju: čika. (Prim. prev.)

njegovim krugom, dozivali trenutke iz istorije i udevali sebe u njih. Dok smo Nilab i ja ispaljivale kao bajagi metke iz vrhova prstiju, Rustam je izigravao napadača koji prelazi duboki šanac, sada ispunjen zelenom travom.

Dočaravali smo svilene glasove kraljevih naložnica u zgradi koja je nekada bila harem, zatim uskakali u zdanje koje je svojevremeno služilo kao kasarna, pa tu marširali, visoko dižući kolena i pozdravljajući po vojnički. Rustam je čitao priče o Džingis-kanovim osvajanjima u ovoj zemlji dok smo sedeli u nekoj praznoj kulici, a oči su nam pratile obris testerastih planina što čuvaju Kabul kao zidine palate.

Da smo mogli da putujemo kroz vreme, otišli bismo u svaku deceniju istorije Arga da vidimo koliko smo precizni u svom oživljavanju davnih potpisivanja sporazumâ, izdaja poverenja, beskonačne odbrane nezavisnosti naše zemlje od stranih osvajanja.

Jednog dana smo sedeli između nekoliko stabala u voćnjaku, s jednom od istorijskih knjiga mog babe. Rustam me je posmatrao kako listam stranice u potrazi za nekim sukobom ili periodom koji još nismo postavili na pozornicu.

„Ko god bio taj što je ovo pisao, po svoj prilici je život proživio žmureći!“, rekla sam zalupivši knjigu, pa potražila na hrbatu ime pisca.

„Evo je, kreće. A šta toj knjizi fali?“, upitao je Rustam izdigavši obrvu. Nilab je ležala na travi, s jednom nogom prebačenom preko druge. Obrnula se na stranu, pa poduprla glavu šakom.

„Zamisli sve te ljude u palati“, kazala sam ja razmahnuvši rukom ka velelepnim zdanjima u daljini. „Da li su samo muškarci tamo u njoj? Ili u Kabulu?“

„Na šta ciljaš?“, upitao je Rustam.

„U knjizi nema žena“, kazala je Nilab, nalazeći uživanje u tome što svom starijem bratu objašnjava nešto toliko očigledno.

„Razmišljaj razumno. Ne možeš knjigu da kriviš“, pobunio se Rustam. „Muškarci su kraljevi i savetnici, ratnici i istraživači. Donose odluke, sprovode planove u delo, kroje istoriju. Knjige

to samo beleže. Prošle nedelje sam odabrao poraz Britanaca hiljadu osamsto četrdeset druge, sećaš se? Obe ste morale da igrate muške uloge, inače nijednu ulogu ne biste ni imale.“

To nam je bila jedna od najboljih predstava, pošto nismo samo prikazali kako Avganistanci proteruju iz zemlje Britance i sepoje. Mi smo glumili i čajanke i Šekspirove komade koje su izvodili britanski oficiri sa svojim ženama neposredno pred početak borbi. Upotrebili smo svaku-svakciju englesku reč koju smo naučili od svojih privatnih nastavnika.

„Sad će ti Sitara objasniti“, rekla je Nilab popravljajući nevidljivi tobožnji cilindar na glavi i gegajući se naporedo s nizom žbunova. Upravo je oponašala debelog britanskog izaslanika s naočarima i aspiracijama da kolonizuje Avganistan.

„Rustame“, rekla sam s nestrpljenjem preumornog nastavnika, „jedan britanski pesnik opominjao je vojnike da im je bolje da umru nego da se suoče s gnevom Avganistanki. Ako misliš da žene nisu stvorene za akciju, umesto mozga imaš seme tikve.“

Rustam se nije izvinio, a nije se ni rasrdio. Ali znam da me je čuo, budući da nikada više nije isključivao žene iz istorije.

„MOŽEŠ U BIBLIOTEKU OPET SUTRA“, REKLA JE MOJA MAJKA. „Ali ovo je važno veče i treba mi tvoja pomoć. Fehim se užasno plaši da spava sam u poslednje vreme. Ne bi volela da se probudi i nađe se sam, je li tako?“

„Nije fer. Uvek ja moram da ga čuvam“, pobunila sam se.

„Bolje nemoj da se žališ. Ja bih radije čuvala slatkog Fehima nego da mene čuva Rustam“, rekla je Nilab sležući ramenima.

Sada kad je imao trinaest godina, Rustam nije želeo da ga vide kako se igra s devojkama. To je mojoj majci savršeno i odgovaralo, pošto će ubrzo ljudi početi da pronalaze mnogo više značenja u tome što zajednički provodimo vreme, a zanemarivaće činjenicu da smo čitavog života bili drugovi u igri.

Čak će i Nilab natuknuti da bismo mogle postati prave sestre ukoliko bih istrpela da se udam za njenog brata. Mrzela sam kad tako komentariše, ali više zato što sam i sama počela malčice drugačije da posmatram Rustama. Nije se više ponašao kao dete. Nedostajalo mi je njegovo društvo i pitala sam se znači li to da mi je draži nego što bi trebalo da bude. Iako sam i poslednju, najsitniju misao delila sa Nilab, ovu sam prećutala.

„Devojke, devojke“, prekorila nas je mađar.

Oslobodila sam zavesu gajtana s kićankama kojim je bila uvezana, pa glasno uzdahnula da bi me majka čula, a onda sam vratila tu knjigu na arapskom na njeno mesto između drugih naslova, nekih na dariju i engleskom, nekih štampanih ćirilicom. Odlično sam razumela koliko je jezivo kad si u kandžama strahova, makar bili i iracionalni. Mene je ka treperenju zvezda vukao upravo strah od mraka.

„Ionako jedva gledam na oči od umora“, kazala je Nilab. „Lepo sanjaj, Sitara. Laku noć, teto.“

„Laku noć, Nilab. Odmori se malo. Sitara će ranim jutrom već da te potraži.“

Nilab je obema rukama obgrlila moju majku oko struka i stegla je pre nego što će tiho šmugnuti u hodnik.

Tad sam se okrenula u stranu kako nas Nilab ne bi odala drskim osmehom. Čim je ona otišla, majka je pažnju posvetila meni.

„Da požurimo. Ti znaš“, šapnula je zaverenički majka, „da tvoj kaka Daud ne može prstom da mrdne bez saveta tvoga oca.“

„A baba ne može prstom da mrdne bez tvog saveta. Možda bi trebalo da i ti dobiješ kancelariju pored kaka Daudove.“

Majka se ozareno osmehnula, a taj osmeh je bio kao završni detalj njene elegantne pojave. Bila je u teget haljini, s kaišem na uskom struku. Donji rub joj je taman pokrivao kolena, a rukavi su se nad šakama blago širili. Materijal za nju, tanan brokat, kupio je moj otac prilikom poslednjeg putovanja u Liban. Kroj je bio lično majčin, mada je šivenje obavila ista krojačica koja joj je sašila i venčanicu i svaku drugu haljinu u njenom

posedu. Uz odeću je uklopila sandalete s kaišićem iznad pete i jednostavnu ogrlicu, kaligrafski ispisano Alahovo ime u osamnaestokaratnom zlatu. Kosu je bila zategla u uvijenu punđu, pa blago natapirala pramenove na temenu kako bi dodala sebi još jedno dva prsta visine. Dotakla sam majčino lice, čudeći se kako joj svetlosmeđe oči sijaju ispod zift-crne olovke kojom je iscrtala kapke. Da li je ljubomora, sujeta ili prosto preobilje ljubavi kad devojčica želi da bude lepa kao njena majka?

„Sitara, šta ti je?“, upitala je. Zagladila je kosu, odajući na trenutak nesigurnost. „Nešto nije u redu?“

„Ne, madar-džan*. Sve je u najboljem redu. Samo sam razmišljala.“

„O čemu?“, upitala je ona.

Ugrabila sam da je poljubim u obraz. Po rečima moga oca, Kuran nas uči da raj počiva pred nogama majki. Ja sam palatom krstarila sa osećajem da mi majčino blisko prisustvo daje sigurnost.

„Kad ćemo kući?“, upitala sam jer su mi nedostajala opuštena jutra kad smo Fehim i ja u pižamama sedeli roditeljima u krilu. Previše smo često dolazili u palatu da bismo se osećali kao gosti, ali i pored toga naša soba u njoj nije odavala utisak doma. „Mislim da se Fehim uželeo kuće.“

„Posle vikenda“, umirila me je majka. „Otac je poslednjih nedelja strahovito zauzet sastancima, ali uskoro će biti bolje.“

„Je li nešto mnogo loše?“, upitala sam. Sastanci su već neko vreme bili sve duži. Potom su postali vrlo kratki i završavali su se treskom zalupljenih vrata i dobovanjem nogu niz hodnik.

Majka mi je obujmila lice šakama.

„Sve će biti u redu. Ovo veče je posvećeno slavljenju prošlosti naše zemlje s ljudima koji su važni za njenu budućnost.“

„Biće ovde i Rusi?“

* Na dariju: dušo. Dodaje se kao izraz milošte uz imenice i imena. (Prim. prev.)

„I Amerikanci, i Indijci, i Francuzi. A možda i još neki.“

„Ali nâs je nastavnik učio da se Amerikanci i Rusi ne vole. Zar neće biti svađe?“

„Neće, ljubavi moja“, uzvratila je majka i zagladila mi kosu. „Jelo i umetnost su vrlo sposobni čuvari mira. A osim toga, nisu toliko glupi da teraju sa svojim nezrelim čarkama u našoj domovini. Naši ljudi su se dovoljno svega i svačega nagledali. Konačno imamo mir koji zaslužujemo.“

Znala sam tu istoriju na koju je aludirala. Umela sam napa-
met da izdeklamujem avganistanski spisak pobeda nad osva-
jačima i znala da svaka promena čuvara nastupa s nemirima.
Većina ljudi u mom svetu obožavala je predsednika Dauda
Hana. Ali jednoga dana u javnom parku čula sam nekog čo-
veka kako peva jednu popularnu pesmu. Reči je bio zamenio
stihovima koji će me posle proganjati i usadiće se u neki kutak
mog mozga sa snagom dečje pesmice:

*Brat mi je šehid postao, odneo ga tvoj crni mrak,
lakim snom spavaj, predsedniče, nek ti je sanak noću lak.*

„Možda bi trebalo da se priključim tom događaju? Mogla
bih o njemu da napišem nešto za novine“, predložila sam svo-
jim najupečatljivijim glasom erudite.

Majka je skupila usne.

Krajem prethodne školske godine naša direktorka je ob-
javila konkurs za najbolji pisani rad, namenjen maturantima,
osmacima naše škole.

*Kako bi narod Avganistana najlepše proslavio naš Dan ne-
zavisnosti?*

Iako sam bila tek u četvrtom razredu i ne baš neki pisac,
u glavi su mi klobučale rasprave koje sam za večerom vodila
s roditeljima o one tri prilike kad su Avganistanci morali da
pobede Britance. Napisala sam esej koji je počinjao stihom
britanskog pesnika Radjarda Kiplinga.

*Ranjenog kad te ostave u stepi Avganistana
i nagrnu žene da seku što nije mrtvo od rana,
samo se pušci okreni i mozak na sto strana
sebi raznesi, te Bogu otidi kao vojnik.*

Svet čita Kiplingovu pesmu, objasnila sam, i vidi Avganistanke kao neke kasape, a te žene samo brane svoje domove i porodice od osvajača. Avganistan bi Dan nezavisnosti najlepše proslavio ako bismo svoju istoriju zabeležili sopstvenim rečima.

Brižljivo ispisani rad ćušnula sam kradom u direktorkinu kutiju. Poslednjeg dana školske godine direktorka me je pozvala u svoju kancelariju. Prepala sam se jer sam pomislila da me je neko od nastavnika prijavio zbog sanjarenja ili zbog lošeg rukopisa.

Zamoli roditelje da kupe u četvrtak novine. Tvoj esej je pobedio na konkursu i biće objavljen u njima.

Otac je došao kući sa šest primeraka; oboje su blistali od sreće videvši moj potpis. Predsednik Daud se čak šalio da bih mogla dobiti mesto u njegovom kabinetu pre nego što maturiram.

„Previše je kasno da sediš budna“, kazala je majka. „Traži od oca da ti sutra podnese lični raport. Svakako će ti izaći u susret.“

Po njenom tonu je bilo jasno da je neću pokolebati.

„Ionako sam preumorna. Idi i provodi se. Ja ću sad da se odmorim s Fehimom.“

Majka je zatvorila vrata biblioteke iza nas i otpratila me do naše gostinske sobe na drugoj strani hodnika, sobe koju sam umela žmureći da nađem bez obzira na to gde sam u palati. Znala sam napamet šare njenih tapeta, uključujući i ona mesta u uglovima gde je hartija počela da se odlepljuje. Znala sam koliko sijalica ima u svakom lusteru i koji prozor treba otvoriti da bi se domamio mirisan povetarac.

Naš dom na drugoj strani reke Kabula bio je po veličini kao minijaturni delić palate, ali u svakom bitnom pogledu topliji. Spavala sam u istoj sobi s bratom, ali takav raspored

mi je sasvim i odgovarao. Pošto sam bila sedam godina starija, obično su mene zaduživali za njega kad je madar zauzeta obavezama u kuhinji ili je sa gostima.

Presvukla sam se u pižamu koju mi je pripremila majka. Fehimovo malo stopalo lupkalo je po dušek u ravnomernim, neumornim ritmom. Legavši u niski krevet i poljubivši Fehima u slepoočnicu, navukla sam čaršav preko ramena i ostala tako da ležim, okrenuta ka bratu. Noge su mu se umirile i snažno je izdahnulo vazduh.

„Lepo spavajte, mili moji.“

„Laku noć, madar-džan.“

Odglumila sam da zevam, vodeći računa da ne preteram s glumom. Slušala sam sve tiše kuckanje njenih potpetica i zamišljala je kako odmiče hodnikom, pored kancelarije moga oca i pored kaka Daudove kancelarije. Predsednikov stan nalazio se na suprotnom kraju drugog sprata. Nilab je spavala tamo, pa je tako bila vrlo slaba šansa da moja majka slučajno naleti na nju usred noći.

Pre nego što je izašla iz sobe, čula sam majku kako je jedva čujno šapnula jednu reč zahvalnosti – *šukr*.

Moja majka je uvek bila zahvalna. U načelu su uvek zahvalni oni ljudi koji su se napatili. Kada su se moji roditelji uzeli, otac je bio jedan od osamnaest studenata koji su dobili stipendiju za studije građevine i mašinstva u Sjedinjenim Državama, u nekakvoj Oklahomi. Šaćica univerziteta želela je da Avganistanci steknu diplome inženjera i poljoprivrednih stručnjaka kako bi po povratku radili rame uz rame sa američkim kompanijama na izgradnji brana i gradova u Avganistanu.

Priželjkivala sam da doznam nešto više o Oklahomi, ali nikada nisu mnogo govorili o dobu koje su proveli tamo. Samo sam znala da je ta zemlja tako ravna da im se činilo da sunce može da prisedne na horizont. Delovalo je da se putevi protežu do u beskraj, a grad je izgledao kao da bi mogao da proguta čitav Kabul. Iako su među onima koje su upoznali u gradu tek

malobrojni umeli da nađu Avganistan na karti, ti ljudi su se ponašali prijateljski. Jedan sused im je pozeleo dobrodošlicu pitom i teglom svinjskih kobasica, koje je moj otac prosledio nekom kolegi Amerikancu. Uronio je u svoje studije, rešen da postane koristan za budućnost Avganistana. Iako majka tamo nije došla da bi studirala, naučila je da vozi i da tečno govori engleski zahvaljujući časovima u jednoj biblioteci i televizijskim emisijama, koje je gledala ponavljajući rečenice naglas.

Takođe je rodila moju sestru, koja je poživela i umrla pre nego što sam ja udahnula svoj prvi dah. Sve što sam znala o sestri stajalo mi je na dlan: jedna fotografija gde je majka drži umotanu u ćebence, jedna gde sedi poduprta na očevom kolenu, američki izvod iz knjige rođenih i srebrna narukvica od perlica sa amajlijom protiv uroka.

Amajlija je, međutim, nije zaštitila. Ubrzo pošto su se moji roditelji vratili u Avganistan i predstavili je razneženim tetkama, ujacima i stričevima, pokosila ju je nemilosrdna groznica. Otišla je za nekoliko dana, ostavivši naručja roditelja pusta, srca slomljena.

Žao mi je što nisam mogao gledati svoje dve kćeri jednu uz drugu, govorio je ponekad baba. Ali ona nikad neće biti daleko od naših misli. Odabrao sam na noćnom nebu jednu zvezdu i zamišljam da je to ona na nebesima, zauvek naša svetlost.

Nekom vrstom čarolije koju kao mala nisam u potpunosti umela da cenim, moji roditelji su tugu prepredali u zahvalnost. Znala sam da majka misli na moju davno preminulu sestru dok posmatra Fehima kako se ugnežđuje tik do mene. Mi smo, govorila je i nikad joj to nije dosadilo, najveće utehe koje joj je Bog mogao podariti. Kao dete sam verovala da to znači da smo prebrodili tragediju koja nam je bila dosuđena.

Kada sam imala deset godina, već se više nisam sklopčavala u očevo naručje, niti tražila poljupce od majke za svaku ogrebotinu onoliko često kao prethodne godine. Nisam ganjala njihove nežnosti, u veri da one, slično pesku u pustinji, postoje u neograničenim zalihama.

DRUGO POGLAVLJE

KADA SE MAJČINI KORACI VIŠE NISU ČULI, IZVUKLA SAM RUKU ispod čaršava i zagolicala Fehima po vrhu nosa. Nije se makao. Zbacila sam čaršav i tiho spustila na pod jedno pa drugo stopalo. Fehim se nije probudio čak ni kad sam na prstima prošla kroz sobu i otvorila vrata tek koliko da se provučem. Prošla sam pored biblioteke i skrenula na uglu hodnika, a zveketanje aluminijumskih lonaca i poklopaca bilo je sve jače. Levo od mene nalazilo se usko stepenište koje je vodilo do zadnjeg dela kuhinje, gde je vladala jurnjava jer se osoblje palate upravo pripremalo da posluži večeru uvažanim gostima. Produžila sam hodnikom, stazom koju su mutno osvetljavale male zidne lampe.

Začuvši kako mi se bliže neki koraci, okamenila sam se. Pritajila sam dah i oslušnula. Čula sam nešto što je zazvučalo kao da su se na drugom kraju hodnika zatvorila vrata. Kada sam bila sigurna da se koraci ne približavaju, krenula sam nogu pred nogu, stajući najpre petom. Nisam prešla ni tri koraka, a opet sam zastala.

Ovog puta sam bila sigurna da sam nešto čula.

Prilepila sam se kičmom uza zid i pogledala levo pa desno, već znajući da tu nemam gde da se sakrijem. Srce mi je glasno udaralo.

Pomerala sam se mic po mic dok nisam stigla do jedne niše pod lukom. U njen obli prostor bio je smešten polukružni sto prekriven vezenom svilom. Na stolu je stajala vaza od bledo-zelenog oniksa.

Tu sam stala, odmeravajući koliki su mi izgledi da naletim na nekog ako jurnem prema kraju hodnika.

I upravo tad sam osetila kako me neko – ili nešto – grabi za gležanj. Glasno sam udahnula vazduh i pala unazad. Rukom sam očešala sto i usporila pad. Sručila sam se poleduške i videla kako vaza preteći poigrava na ivici stola, pa se umiruje. Osetivši olakšanje, pogledala sam ulevo.

„Nilab!“

Između nogu stola čučala je Nilab, s veselim i vragolastim osmehom od uva do uva. Bila je povukla stolnjak u stranu.

„Podmuklice jedna!“, prošištalala sam. „Samo što nisam umrla zbog tebe!“

„Opasnost vreba na svakom uglu“, zloslutno je šapnula Nilab. Polako je izronila iz svog tajnog skrovišta, rasplićući tanke, dugačke ruke i noge.

Oprostila sam joj što me je uplašila i zaklela sam se da ću za naš sledeći obilazak naći još bolje skrovište. Pošle smo tiho, šunjajući se, prema kraju hodnika. Odatle je zavojito stepenište vodilo dole, do sale za bankete u prizemlju, a odmah desno od lučnog ulaza nalazio se pomoćni kredenac za serviranje. Priljubljene leđima uza zid na mračnim stepenicama, mogle smo da ostanemo nevidljive a da i dalje imamo prilično dobar pogled na slavlje.

Kredenac za serviranje dičio se zbirkom staklenih flaša za koje sam znala da nisu namenjene deci. Moj otac jeste znao povremeno da popije. Činilo se da od pića postaje razigraniji, nalik onom svom izdanju koje će puzati po podu s Fehimom i sa mnom. Ali sam isto tako viđala da pojedini njegovi prijatelji posle dve-tri čašice postaju užasno ljuti. Na jednom prijemu priređenom dva meseca pre tog dana, izvesni general me je

izgrdio što ga nisam propisno pozdravila. Kad sam ga nešto kasnije te večeri videla kako povraća u žbunju, pojurila sam u sobu na spratu gde su bila okupljena sva deca, pa čak probudila onu što su utonula u san. Povala sam ih napolje obećavši im ruske čokolade ako mi pomognu da iznenadimo jednog generala kog je potrebno razveseliti. Još je stajao povijen, s maramicom na ustima, kad ga je mala četa koju sam sakupila pozdravila bučnim vojničkim pozdravom, prinoseći ravno položene dlanove čelu.

Otac se tog puta samo pravio da me kritikuje.

Ugledala sam majku na drugom kraju prostorije. Stajala je s Nilabinom majkom i bakom, prvom damom, i razgovarale su sa nekoliko strankinja. Mogle su mirno pozirati i za naslovnu stranu nekog časopisa, sa tim tašnicama ljupko zadenutim pod ruku, plisiranim suknjama koje su im jedva pokrivale kolena, klipsama za kosu od kornjačinog oklopa. Nastavila sam da ispitujem pogledom salu.

„Vidim tvog dedu“, šapnula sam. „Ali gde je taj sanduk?“

Sanduk sigurno nije bio daleko od predsednika. Nisam odvajala oči od kaka Dauda, koji je stajao ispod široke tapiserije s prikazom igrača buzkašija* na konjima. S debelim venama, mišićavi, konji su izgledali kao da su spremni da iskoče iz tkanine. Igrači su imali na sebi ovčije kožuhe i pružali su ruke ka zemlji da bi ugrabili truplo koze i osvojili poen. Jedan igrač, s korbačem između zuba, držao je jednom rukom kozje truplo, a drugom crvenu uzdu.

Sam predsednik, čovek snažne građe i visokog čela, bio je u jednostavnom crnom odelu. Činilo se da gleda u pod i mršti se dok je slušao nekog meni nepoznatog oficira. Taj oficir, u

* Starinska sportska igra Avganistanaca i još nekih azijskih naroda; igraju je dva suprotstavljena tima kojima je osnovni cilj da otmu protivnicima obezglavljenju kožu (ponekad tele). Da bi im ruke bile slobodne, igrači tradicionalno nose korbače u zubima. (Prim. prev.)

maslinastozelenoj bluzi s mesinganim dugmetima, izgledao je uzrujano. Ruke su mu se raspomamljeno kretale dok je govorio, a jedna se spustila na predsednikovo rame.

Nisam bila primetila da im prilazi moj otac, a ipak se stvorio tu, saginjao se i šaputao nešto Daudu Hanu na uvo. Učtivo je klimnuo glavom oficiru, pa položio predsedniku ruku na leđa i poveo ga ka jednom ruskom visokom funkcioneru. Kraj njegovog tankog tela predsednikov stomak je delovao još istaknutije, te sam ulovila sebe u priželjkivanju da naš predsednik makar ispravi ramena.

Otac je rekao nešto zbog čega se Rus naglo okrenuo, a onda su obojica stala okrenuta leđima ka ostalima u prostoriji. Videla sam samo tanke odsečke njihovih lica. U tim krutim položajima, sa čvrsto ukopanim nogama, podsećali su me na keramičke lutke.

Njihovu formaciju razbila su rukovanja i mrki izrazi lica. Očeve oči su pratile Rusa kad je pošao pored reda gorionika za podgrevanje hrane i izašao iz sale. Pojma nisam imala o čemu vode raspravu. Više me je očaravalo kako moj otac uvek, činilo se, prestrojava ljude i ideje jednim rečitim pogledom, izdignutom obrvom, lupkanjem prsta – a nije čak ni predsednik.

U privatnosti našeg doma, kad nije bio ništa drugo izuzev naš otac, smišljao je za mene razne nadimke. Bila sam njegov dragulj, njegova lutka, njegov leptir. Kad sam postala prevelika da me cupka na kolenu, i dalje me je vodio na sladoled. Vraćao se iz inostranstva s poklonima – matrjoškama iz Kijeva, kutijom za nakit od sandalovine iz Delhija, ručno oslikanom činijom iz Istanbula – a oni su u meni budili glad da vidim taj veliki svet sopstvenim očima. Fehimu, koji je još bio premali da shvati zašto babe nema po nedelju dana, doneo je plastični revolver i maketu mlaznjaka. Najlepše je bilo to što je odvajao vreme da umota poklone u novine, čime nam je pružao još nekoliko sekundi slatke napetosti.

Možda sam baš zato osetila kako se dole u prizemlju energija promenila. Primetila sam da se grupa gostiju okupila oko visokog mermernog stola u sredini sale, da se istežu vratovi i čulje se uši.

„Sanduk“, rekla sam.

Nilab je saglasno klimnula glavom.

Neko je kucnuo viljuškom o čašu i žamor je utihnuo. Predsednik Daud se pomno zagledao u nekakav drveni sanduk postavljen na taj sto. Onaj Rus s kojim je malo ranije razgovarao pružio je ruke ka gostima i podstakao ih da oslobode taj prostor. Ljudi su mu izašli u susret i pomerili se za pola koraka unatrag.

„Veoma smo dugo čekali ovaj trenutak“, objavio je jedan ćelavko.

„Koji je ovo ministar?“, upitala je Nilab.

„On je iz Ministarstva veoma važnih pitanja“, rekla sam.

„Aha, jeste – onaj koji će se pozabaviti tvojom kaznom kad budeš i sebe i mene noćas uvalila u nepriliku“, uzvratila je ona. Tad je ministar počeo da govori.

„Ovo su uzorci blaga koje je za proteklih dvanaest godina iskopano iz drevnog grada Aj Hanuma. Zamislite to, prijatelji moji, jedna ogromna civilizacija nađena pod slojevima zemlje! Večeras ćemo uputiti Rusima i Francuzima najiskrenije reči zahvalnosti na pomoći da povratimo ovu istoriju. Večeras se budućnost Avganistana upoznaje s njegovom pozlaćenom prošlošću.“

Grad Aj Hanum, koji se nalazio u severnom delu zemlje, bio je jedna od najdaljih tačaka starog grčkog kraljevstva. Toliko sam čitala o sazveždima i mitovima povezanim s grčkim bogovima da sam zainteresovala i Nilab. Pokušavale smo da pogodimo kakvo su to blago mogli ostaviti za sobom pre tolikih vekova.

Prostorija se uskomešala od ućtivog aplauza, zveckanja čaša i svečanog povlačenja dima cigareta.

Ministar je uzeo pajser koji je bio položen do sanduka i predao ga Rusu u ruke.

„Najzad!“, izustila je Nilab, blago me stežući za mišicu. Čekale smo mesec dana da taj sanduk stigne, pa još nedelju dana da se okupi tih trideset ljudi – mešavina Avganistanaca, Francuza, Rusa i Amerikanaca – povodom otkrivanja onog što počiva u njemu. Majka i otac su sada stajali jedno kraj drugog i razgovarali s nekim strancima koji meni nisu bili poznati.

„Kladim se da će sad da izvade skulpturu bika. Bik, tako si rekla? Ili šta beše ono što si danas našla, zmaj?“, šapnula mi je Nilab.

„Pssst! Ne čujem šta Rus priča.“

Rus je govorio na nesigurnom dariju, sa tako izrazitim stranim naglaskom da sam jedva razabirala šta hoće da kaže.

„Ovi delići starog Avganistana... novi dom u Kabulskom muzeju... sve što je preostalo od jedne civilizacije...“

Salom je prostrujalo odobravajuće brujanje, a ja sam se povukla unatrag, ruku prekrštenih na grudima. Kako jedno kraljevstvo koje je sposobno da diže gradove u dalekim zemljama može biti svedeno na nekoliko drangulija u sanduku?

Želela sam pobliže da pogledam.

Rus je izvadio plišem presvučenu kutiju, podigao je ka krugu ljudi i otvorio je. Smakao je četvrtast komad tkanine i naksio kutiju, istežući ruke iznad visine svojih ramena i iznad glava gostiju da bi svi videli šta je u njoj. Kad ju je polako, obrćući je malo-pomalo, zaokrenuo udesno, umalo nisam skliznula niz stepenice koliko sam se upela da bolje vidim.

Bio je to zlatan prsten sa umecima od tirkiza i granata u obliku suze. Kamenovi su bili gotovo veličine mojih noktiju i lako su se videli čak i izdaleka. Salom je odjeknuo zadivljen žagor.

„Vekovima... vekovima star... predивно baktrijsko zlato“, objasnio je Rus. „Dokaz duge zajedničke istorije Grka i Avganistanaca.“

„I još duže bliskosti između žena i nakita!“, povikao je neki šaljiv glas. Moja majka se nasmejala. Bila je vrlo živahno raspoložena. Razvedrilo se čak i predsednikovo najčešće stojičko lice.

Rus je nastavio da vadi predmete iz sanduka. Pokazao je novčiće, jednu figurinu od kosti, malu statuu. Moj otac i predsednik Daud išunjali su se sa slavlja i stali zajedno, naporedo, ispod one tapiserije, sa napola ispijenim čašama u ruci.

Nisam mogla da odvojim oči od slike njih dvojice, okrenutih leđima tkanoj sceni buzkašija. Dva čoveka koja su se u mom svetu uzdizala visoko kao planine odjednom su se pretvorila u patuljke ispod tih propetih pastuva i njihovih jahača što stežu korbače, u stampeđu, spremnih da zatutnje i samom tom salom.

TREĆE POGLAVLJE

ARG JE ČUVALA ŠAČICA VOJNIKA KOJIMA JE NAMENA BILA DA se vide, ne i da se čuju. Jednom sam pitala oca da li su nekad razmatrali ideju da te vojnike zamene uniformama na štapovima. Otac je o mojim sumanutim pitanjima umovao sa istom pažnjom koju je posvećivao i onim mojim ozbiljnijim pitanjima. Zažmirio bi, pa preoblikovao moje reči u sliku u svojoj glavi, kao rendgen koji razotkriva brižljivo postrojene kosti mog rasuđivanja. U njegovom prisustvu kao da bih narasla. A da se jedno dete oseti važnim u višespratnim, nesagledivo visokim dvoranama Arga, to nije bilo mali podvig.

Pošto su bili prisutni vojnici, iznalazili smo načine da ih pretvorimo u rekvizite naših igara. Kako bismo se malo pozabavile amaterskom špijunažom, Nilab i ja smo pratile njihovo kretanje i svakom smo dodelile po jedno tajno ime. Vojnika sa zelenim očima nazvale smo Sabzi, zeleniš. Onda kad je imao samo nas za publiku, zazrikavio bi i uštinuo se za nos kao da je upravo osetio neki smrad. Naši roditelji i svi ostali odrasli u palati na njemu su viđali samo ozbiljno lice.

Drugi vojnici su se previše bojali ukora da bi rizikovali i priuštiti sebi trenutak neozbiljnosti. Njima smo dale još

podsmješljivija imena, možda iz pakosti. Vojnika koji je stalno škiljio nazvale smo Kišmiš*, zato što bi mu se čitavo lice naboralo kad se zagleda u bilo šta što je dalje od njegove pružene ruke. Vojnika koji je stalno šmrkao zbog alergija nazvale smo Darja, pošto se činilo da mu se iz nosa izliva reka. Šir ili Šam** bio je vojnik koji je većito stajao uspravno i ćutke, kao sveća. Možda najdisciplinovaniji među tim vojnicima, najbrže bi kucnuo petom o petu kad pozdravlja. U ona retka popodneva kad nije sa svojim privatnim nastavnikom, Rustam je izvodio najsavršeniju moguću imitaciju Širovog dubokog glasa punog poštovanja.

Sutradan posle slavlja Nilab i ja smo i dalje gorele od želje da поближе pogledamo ona u pliš umotana blaga iz Aj Hanuma. Bila sam sigurna da ćemo naći zbirku, ali smo posle temeljne pretrage palate ostale iznurene i praznih ruku. Dok smo doručkovale pržena jaja i paradajz, Nilab je predložila da zamo limo mog babu da nam otvori sanduk. Grčila sam se pri samoj pomisli na priznavanje poraza, ali znala sam da će te starine uskoro biti preseljene u muzej i da više neću imati šanse da ih vidim izbliza. Planirale smo da babu smekšamo tako što ćemo pokazati svoje snažno interesovanje za taj novopronađeni deo avganistanske istorije. Proučavala sam interesovanja i navike svojih roditelja, te sam bila ubeđena – ako uspem da taknem babu u tu žicu naše zajedničke ljubavi prema istoriji, uspeću i da ga namamim da prekrši neka pravila.

Potrčale smo jednim hodnikom koji se kupao u jutarnjoj svetlosti. Arg je počivao na veličanstvena trideset četiri hektara u srcu Kabula. Sa svojim brojnim zdanjima i prostranim zelenim površinama, bio je grad u gradu, sa spratovima i spratovima. Nilabin deda je postao prvi predsednik naše zemlje tako što se sam proglasio, okončavši vladavinu kralja, sopstvenog

* Na dariju: suvo grožđe. (Prim. prev.)

** Ime Šir na persijskom znači „lav“; šam je sveća. (Prim. prev.)